

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta
Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet

ELINVOIMAINEN JA KESTÄVÄ MONIPAIKKAINEN SUOMI

28.1.2021 | **Sari Rannanpää**, johtava asiantuntija, MDI Public Oy
Kati Pitkänen, erikoistutkija, Suomen ympäristökeskus
Rasmus Aro, asiantuntija, MDI Public Oy
Hilkka Vihinen, tutkimusprofessori, Luonnonvarakeskus

Hankkeen toteutus

Tavoitteet, tutkimusmenetelmät ja aineistot

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta
Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet

VNTEAS Elinvoimainen ja kestävä monipaikkainen Suomi

- Hankkeen tavoitteet
  - Muodostaa kokonaiskuva monipaikkaisuuden nykytilasta
  - Laatia ennakointimalli monipaikkaisuuden tulevaisuuden kehityksestä
  - Tunnistaa keskeiset keinot, joilla voidaan edistää kestävää monipaikkaisuutta.
- Hankeaika maaliskuu 2020 – joulukuu 2021

Hankkeen aineistot ja tutkimusmenetelmät

- Nykytila: tutkimuskirjallisuus, tilastot, rekisterit, mobiilidata, *laadullinen analyysi, tilastoanalyysi, mallintaminen*
- Tulevaisuus: Tilastokeskuksen väestöennuste, rakennus- ja huonerekisteri, mökkibarometri, muut kyselyt ja tilastot, *mallintaminen*
- Kestävyys: tutkimuskirjallisuus, tilastot, rekisterit, työpajat *laadullinen analyysi, spatiaalis-tilastollinen analyysi*
- Ohjauskeinot: tutkimuskirjallisuus, dokumenttianalyysi, työpajat *laadullinen analyysi*

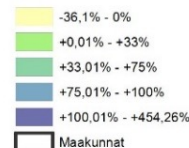
Monipaikkaisuuden nykytila

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta
Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet

Mitä monipaikkaisuus tarkoittaa?

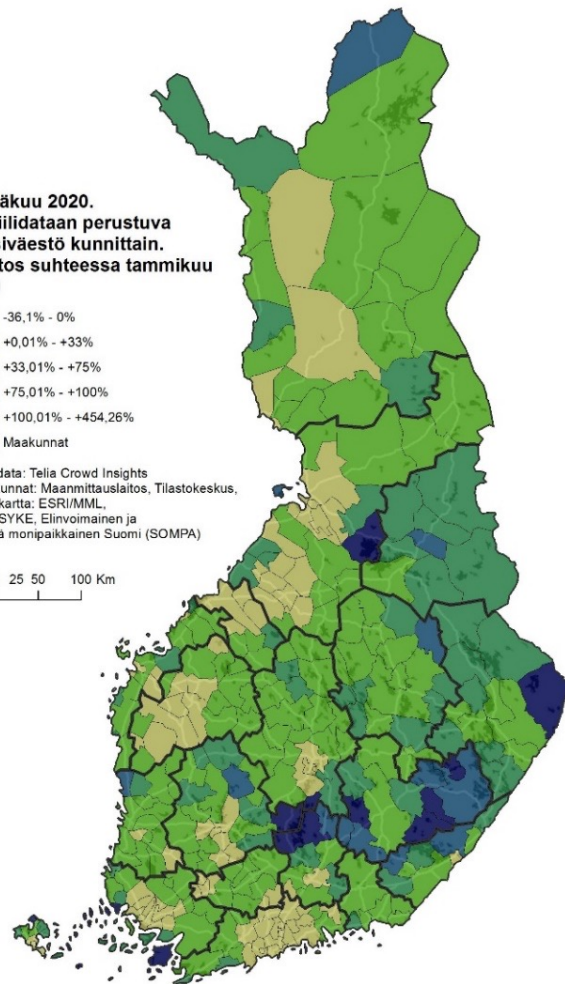
- Käytäntö, jossa ihmiset viettävät aikaa eri asuin- ja olinpaikoissa sekä liikkuen näiden paikkojen välillä
  - Päivittäinen monipaikkaisuus
  - Monipaikkainen asuminen
- Paikkariippumattomuus $\neq$ monipaikkaisuus
- Ihmisiin liittyvä tilastotieto usein sidottu viralliseen asuinpaikkaan
- Väestön määrä eri alueilla, kunnissa ja kylissä vaihtelee niin päivittäin kuin kausittain
- Mobiilidata mahdollistaa liikkumisvirtojen paikallisen ja alueellisen analyysin ja kausiväestön seurannan, mutta ei kerro keitä monipaikkaiset asukkaat ovat

Heinäkuu 2020.
Mobiilidataan perustuva
kausiväestö kunnittain.
Muutos suhteessa tammikuu
2020

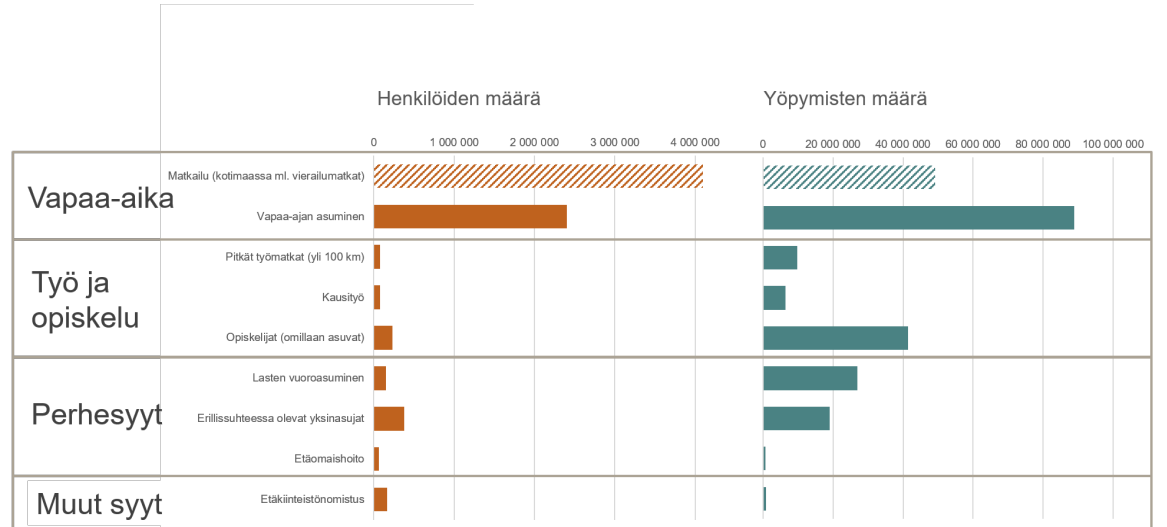
Mobiilidata: Telia Crowd Insights
Seutukunnat: Maanmittauslaitos, Tilastokeskus,
Taustakartta: ESRI/MML,
Kartta SYKE, Elinvoimainen ja
kestävä monipaikkainen Suomi (SOMPA)

0 25 50 100 Km

Keitä monipaikkaiset asukkaat ovat?

- Vapaa-aikaan liittyvä monipaikkaisuus
  - Vapaa-ajan asuminen
  - Matkailu
- Työhön ja opiskeluun
  - Pitkistä työmatkoista johtuva monipaikkaisuus
  - Kausityö
  - Etätyö
  - Opiskeluun liittyvä monipaikkaisuus
- Perhesyihin
  - Erillissuhteet
  - Lasten vuoroasuminen
  - Hoiva
- Muut syyt
  - Etäomistus (kiinteistöt, metsät)
  - Pakotettu monipaikkaisuus

SYKE, tiedot koottu eri lähdeaineistoista ja sisältävät osin arvioita

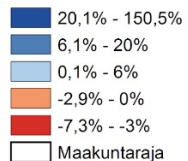
Erilaista monipaikkaisuutta eri alueilla

- **Vapaa-ajan monipaikkaisuus lisää maaseudun väestöä**
  - Vapaa-ajan asuminen siirtää 175 000 henkilövuotta kuntien välillä (kaupunkikunnat -3%, maaseutukunnat +7%)
  - Lisäksi: matkailu, kausityö, hoiva, etäomistus
- **Kaupungeissa näkyy monipaikkaisuuden monimuotoisuus**
  - Työhön ja opiskeluun liittyvä monipaikkaisuus
  - Työperäinen kakkosasuminen siirtää noin 23 000 henkilövuotta kuntien välillä (kaupungit, mutta myös matkailu, maatalous, kaivokset)
  - Lisäksi: matkailu, perhesyyt, pakotettu monipaikkaisuus
- **Paikkariippumattomuuden (etätyön) vaikutukset**
  - Vähentää tarvetta työperäiseen kakkosasumiseen ja päivittäiseen pendelöintiin
  - Etätyö lisää päiväväestöä suurimpien kaupunkien kehyskunnissa ja läheisellä maaseudulla ja vähentää suurissa kaupungeissa (vaikutus henkilövuosissa enimmillään 2-4 %)
  - Työskentely vapaa-ajan asunnoilta käsin

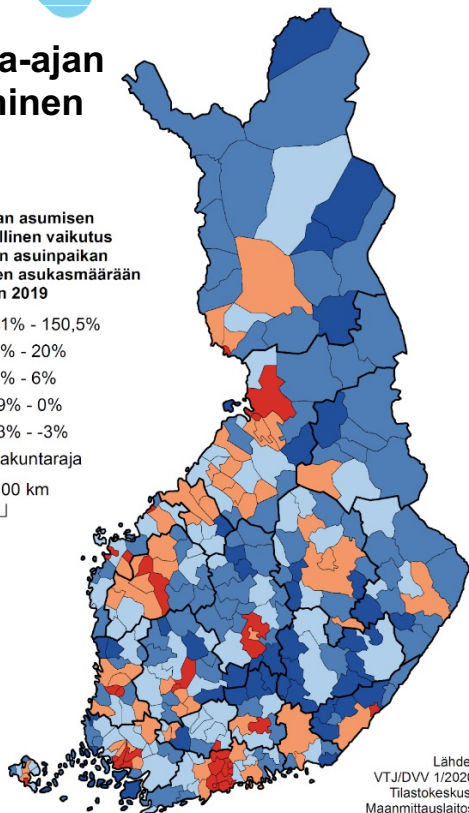

Vapaa-ajan asuminen

Vapaa-ajan asuminen laskennallinen vaikutus vakituisten asuinpaikan mukaiseen asukasmäärään kunnittain 2019

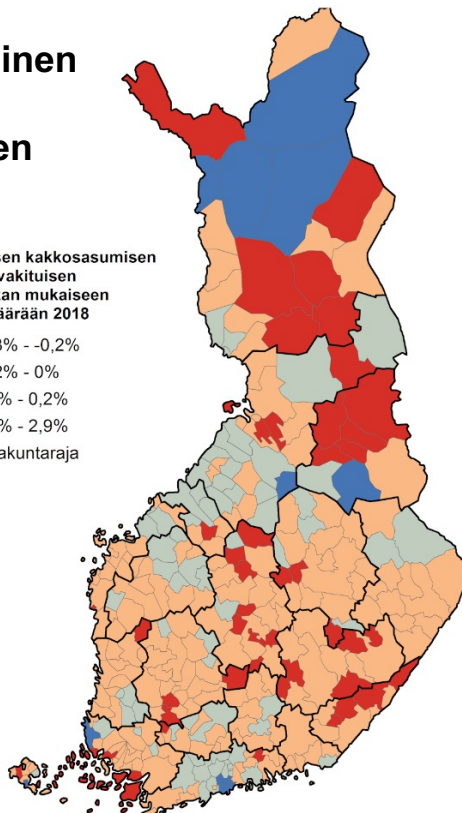
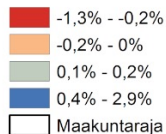
0 50 100 km

Lähde:
VTJ/DVV 1/2020,
Tilastokeskus,
Maanmittauslaitos.

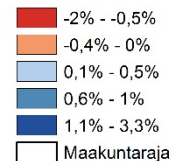
Työperäinen kakkos-asuminen

Työperäisen kakkosasuminen vaikutus vakituisten asuinpaikan mukaiseen asukasmäärään 2018

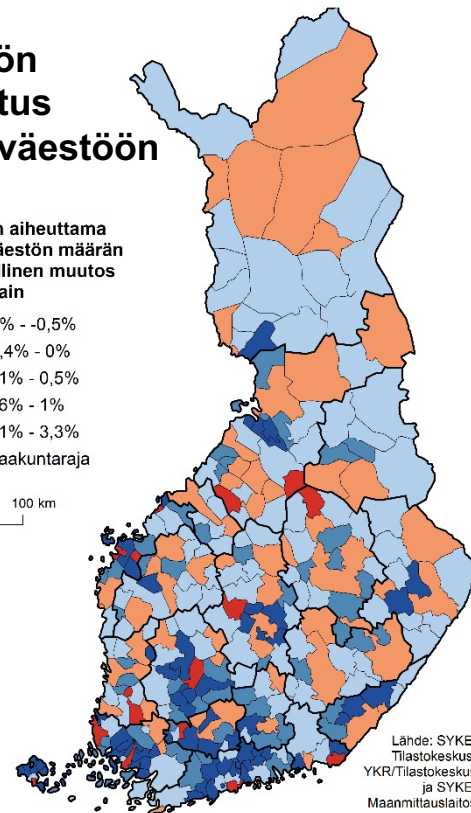

Etätönn vaikutus päiväväestöön

Etätönn aiheuttama päiväväestön määrän suhteellinen muutos kunnittain

0 50 100 km

Lähde: SYKE,
Tilastokeskus,
YKR/Tilastokeskus
ja SYKE,
Maanmittauslaitos

Mallinnukset vapaa-ajan ja työperäisen kakkosasuminen sekä etätönn vaikutuksesta eri kuntien asukasmäärään. Laskennassa on mallinnettu ihmisen todellista ajankäyttöä eri kunnissa verrattuna oletukseen ajankäytön sijoittumisesta vain vakitukselle asuinpaikkakunnalle. Etätönn osalta vertaillaan työpaikkakuntaa ja vertailua on tarkennettu loppuraportissa esitetystä.

Monipaikkaisuuden tulevaisuus

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta
Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet

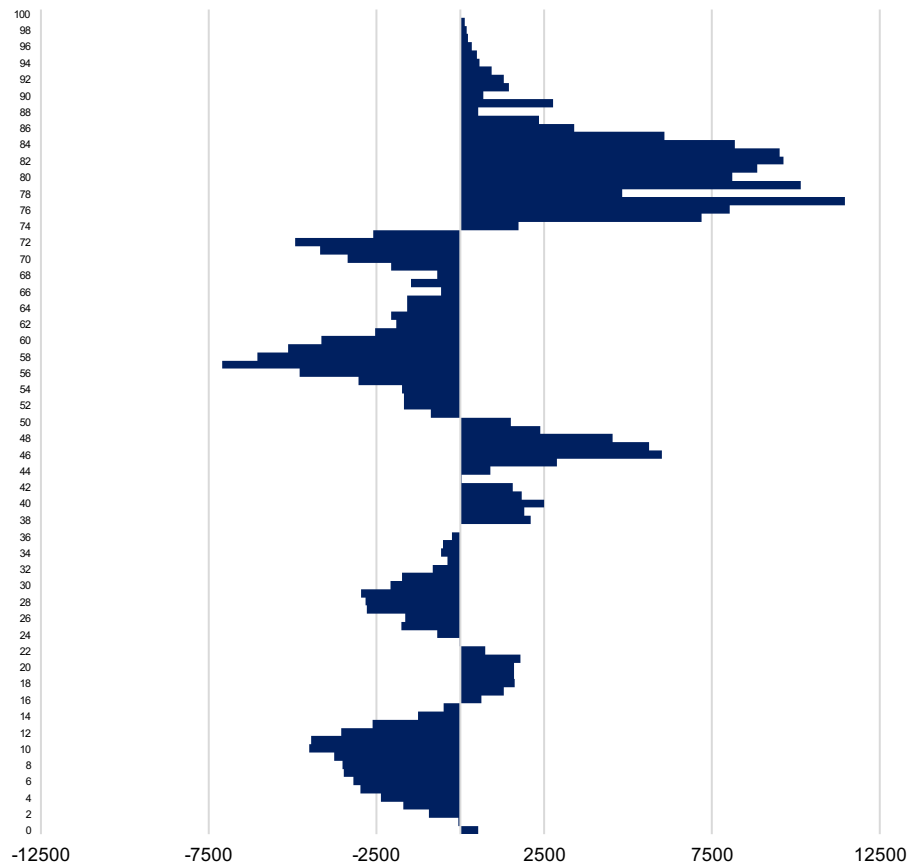
Tulevan kehityksen ennakointi

- Monipaikkaisuuden tulevaa kehitystä ennakoitiin 2020-luvun osalta. Ennakointi kattaa:
  - Vapaa-ajan asukkaiden kehityksen ennakkoinnin seutukuntatasolla
  - Pendelöinnin ennakkoinnin kuntatasolla
- Ennakoinnin tavoitteena on täydentää kuvaa Suomen väestö- ja aluekehityksestä 2020-luvulla huomioimalla vakituisen väestön lisäksi monipaikkaisen väestön kehityksen.
- Ennakoinnin pohjana toimii oletttama vakituisen väestön kehityksestä Tilastokeskuksen vuoden 2021 väestöennusteen mukaisesti.
- Ennakoinnin kahta muotoa varten rakennettiin Tilastokeskuksen ennusteen pohjalta erilliset ennakointimallit.
- Ennakointimallien rakentamiseen käytettiin useita eri datalähteitä sekä vastaavia oletttamia kuin monipaikkaisuuden nykytilan tarkasteluun.
- Tulevaisuuden ennakointiin liittyy aina merkittävää epävarmuutta. Tuloksia tuleekin tulkita suuntaa-antavina ”suurta kuvaa” kuvaavina näkökulmina tulevaan kehitykseen, joka voi muuttua merkittävästikin ja johon voidaan myös vaikuttaa eri toimin.

Tuloksia: Vapaa-ajan monipaikkaisuus

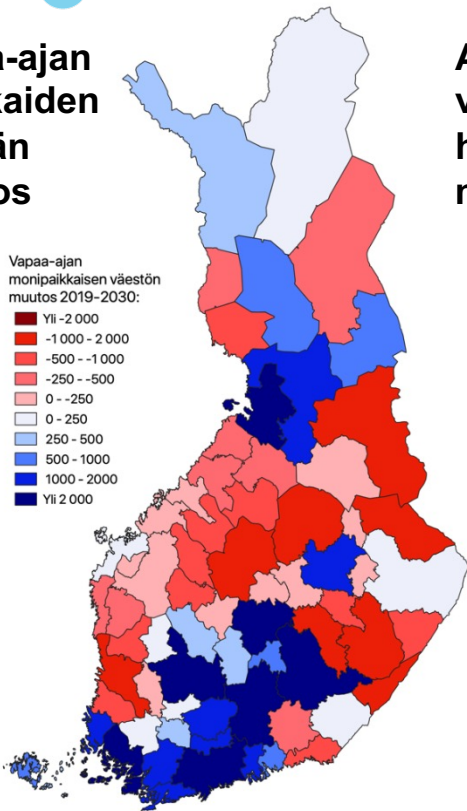
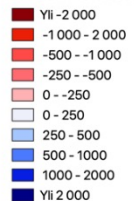
- **Merkittävämmät muutokset vapaa-ajan asumisessa tapahtuvat 1. ikärakenteessa ja 2. aluetasolla.**
- Vapaa-ajan monipaikkainen väestö ikääntyy 2020-luvun aikana voimakkaasti koko maan väestön ikääntymisen seurauksena.
→ **Yli 75-vuotiaiden vapaa-ajan asukkaiden määrä kasvaa 100 000 henkilöllä**
- **Ikärakenteen muutosten huomiointi on erittäin tärkeää palveluiden kysynnän ja kulutuksen näkökulmasta.**
- Aluetasolla Suomen kaupungistuminen heijastuu etenkin Etelä-Suomen vapaa-ajan asumiseen.
→ **Etäisyys suhteessa ”kasvukeskukseen” on tärkeää.** Vapaa-ajan asuminen ”säteilee” suhteellisen laajalle alueelle, mutta mitä kauemmas kasvukeskuksesta siirytään, sitä heikommaksi vapaa-ajan asukkaiden ennakoitu kehity jää.
→ Vapaa-ajan asukkaiden määrä kasvaa etenkin Pirkanmaan, Varsinais-Suomen, Uudenmaan, Kanta-Hämeen, Päijät-Hämeen ja Etelä-Savon maakunnissa.

Muutos ikäryhmittäin 2019-2030

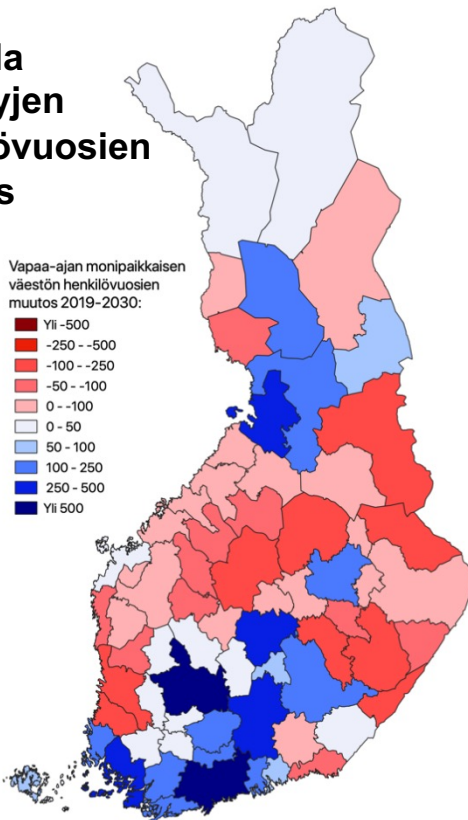
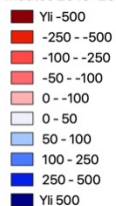
Vapaa-ajan asukkaiden määrän muutos

Vapaa-ajan
monipaikkaisen väestön
muutos 2019–2030:

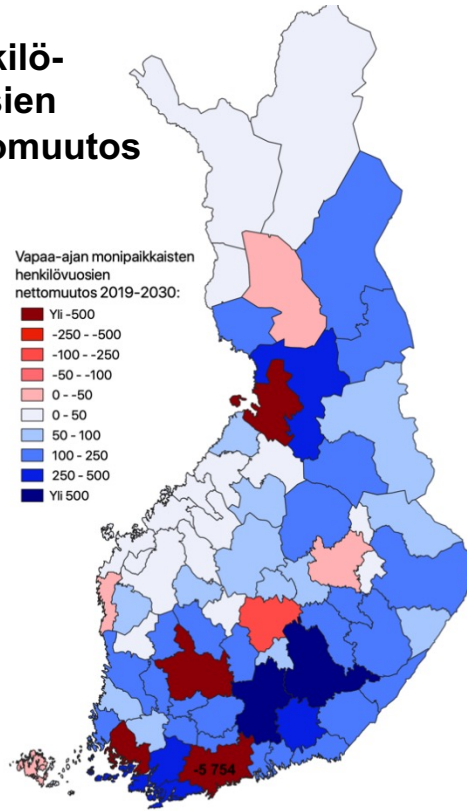
Alueella vietettyjen henkilövuosien muutos

Vapaa-ajan monipaikkaisen
väestön henkilövuosien
muutos 2019–2030:

Henkilö- vuosien nettomuutos

Vapaa-ajan monipaikkaisten
henkilövuosien
nettomuutos 2019–2030:

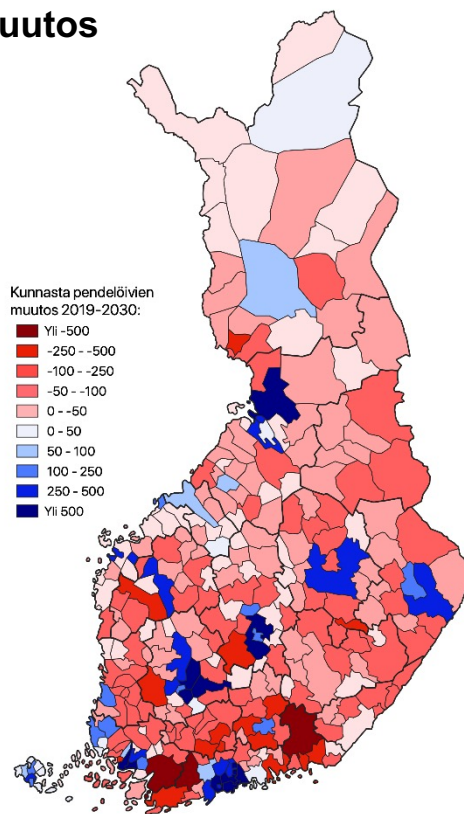

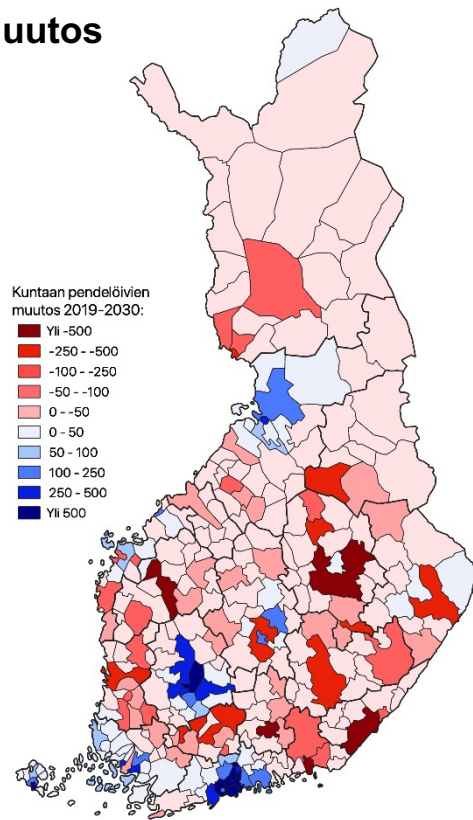
Tuloksia: Työhön liittyvä monipaikkaisuus

- **Työperäinen monipaikkaisuus muuttuu aiempaa vahvemmin suurten kaupunkiseutujen sisäiseksi ja väliseksi ilmiöksi:**
  - Vakituisen väestön keskittyminen ydinkaupunkiseuduille näkyy laajenevana työssäkäynnin ja asumisen vyöhykkeenä ydinalueiden ympärillä. Tällä alueella pendelöinti lisääntyy.
  - Suurten kaupunkien välinen pendelöinti lisääntyy. **Suurten kaupunkien vaikutusalueen ulkopuolella pendelöinti taas vähenee.** Vapaa-ajan asumiseen verrattuna pendelöinti lisääntyy rajatummalla alueella.
- **Lopputuloksena pendellivirrat kasvavat suurten kaupunkien työssäkäyntialueiden sisällä ja suurten kaupunkien välillä.** Kehitys korostaa tarvetta tehokkaiden ja ympäristöystävällisten julkisen liikenteen muotojen kehittämiseen näillä alueilla.
- **Etätyö on ”villikortti”, joka voi merkittävästi vähentää kaikilla alueilla pendellivirtoja.** Keskeinen (avoin) kysymys on, mille tasolla etätyö asettuu pandemian vaikutusten rauhoituttua?

Kunnasta
pendelöivien
muutos

Kuntaan
pendelöivien
muutos

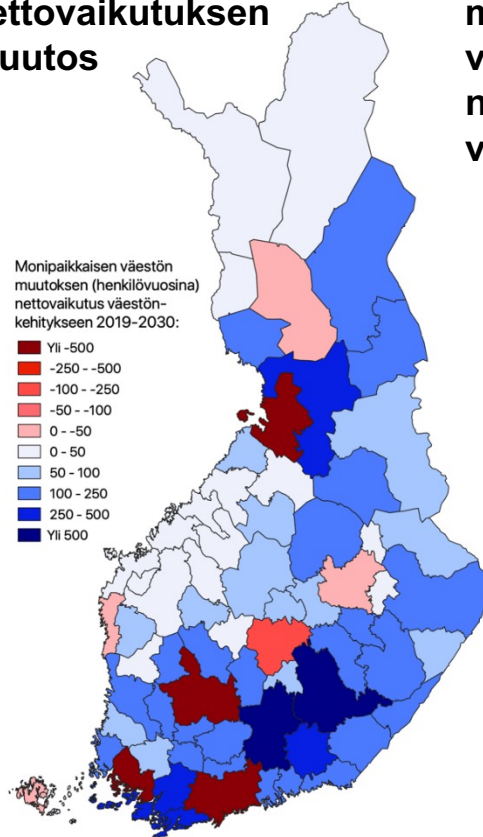
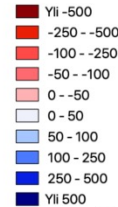

Tuloksia: Monipaikkainen ja vakituinen väestö

- **Monipaikkaisen väestön kehitys tasaa osin kuvaa tulevasta väestökehityksestä aluetasolla.**
  - Voimakkaasti kasvavilla alueilla monipaikkaisen väestön kehityksen huomiointi vähentää kasvua.
  - Supistuvilla alueilla monipaikkaisuus taas vähentää supistumisen voimakkuutta.
  - Kokonaisvaikutus jää kuitenkin vähäiseksi, ellei vapaa-ajan asumisen suosio kasva tulevaisuudessa voimakkaasti.
- **Useilla seuduilla monipaikkainen väestö kasvaa samalla, kun vakituinen väestö vähenee.** Tämän seurauksena vapaa-ajan asukkaiden painoarvo kasvaa näillä seuduilla, korostaen myös ei-vakituisen väestön huomiooninnin tärkeyttä sekä kunnan, alueen ja valtion tasolla.
- **Monipaikkaisuus ei kohtelee kaikkia alueita tasapuolisesti, etenkin yksittäiset ”mökkialueet” keräävät suurimman osan ilmiön hyödyistä, kun taas osalla alueita monipaikkaisuuden merkitys on ja pysyy vähäisenä.** Monipaikkaisuus polarisoikin etenkin maaseutualueiden välistä kehitystä tulevaisuudessa.

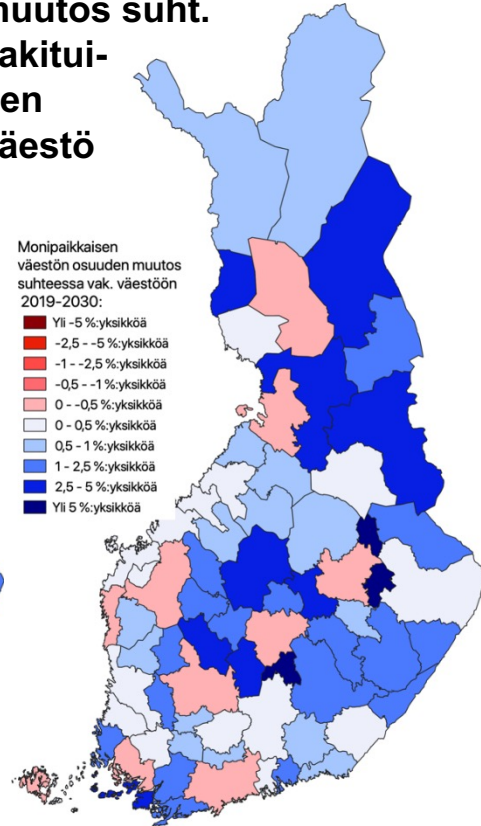
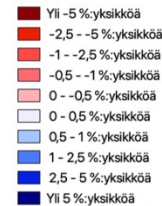
Monipaikkaisen väestön nettovaikutuksen muutos

Monipaikkaisen väestön muutoksen (henkilövuosina) nettovaikutus väestökehitykseen 2019–2030:

Monipaikkaisen väestön osuuden muutos suht. vakituiseen väestö

Monipaikkaisen väestön osuuden muutos suhteessa vak. väestöön 2019–2030:

Monipaikkaisuuden kestävyys

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta
Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet

Monipaikkaisuuden kestävyys

- Kriteerinä YK:n kestävä kehityksen määritelmä: kyky turvata nykyisille ja tuleville sukupolville **hyvät elämisen mahdollisuudet luonnon kantokykyä vaarantamatta**.
- Monipaikkaisuus muuttaa tapaamme käyttää tämän valtakunnan tilaa — maaseutu muuttuu, kun sinne muutetaan (osa-aikaisestikin); samoin ne alueet joilta ollaan osa-aikaisesti poissa.
- Monipaikkaisuus vaikuttaa toimintojen määrälliseen maantieteelliseen hajautumiseen, mutta ei vielä kerro monipaikkaisuuden laadullisesta kestävydestä; kestävien menettelytapojen mahdollistaminen!
- Kestävyyden systeemisyyys: taloudellinen, sosiaalinen ja ympäristöllinen kestävyys kietoutuvat toisiinsa, kokonaiskestävyys ratkaisee.

Taloudellinen kestävyys

Talous toimii ekologisen ja sosiaalisen kestävyysrajoissa luoden **hyvinvointia**: mahdollistaa riittävän tulo- ja elintason; reiluus, työolot.

- Monipaikkaisuus lisää jonkin verran taloudellista toimeliaisuutta kokonaisuudessaan, ennen kaikkea siirtää kysyntää (ja työvoimaa) paikkakunnalta toiselle, jolloin tasaa elinvoimaa alueellisesti ja monipuolistaa elinkeinorakennetta vastaanottavilla alueilla.
- Samalla lisää kulutusta, mikä heikentää kestävyttä. Sikäli kun syrjäyttää aineellista kulutusta vakinaisella paikkakunnalla aineettomalla kulutuksella (luonnossa virkistäytyminen) kakkospaikkakunnalla, voi olla myönteistä.
- Suurempi osa vapaa-ajan asumisesta jo olemassa oleviin, mahdollisesti tyhjiillään tai vajaakäytössä oleviin rakennuksiin, vuokraamisen ja jakamisen lisääminen, sekä alihyödynnettyjen palvelujen käyttäminen (esim. virkistyspalvelujen infra).
- Kausityöntekijöiden työolot: milloin mahdollista, eroon kausittaisuudesta, tai työolojen ja -ehtojen parantaminen, ehdoista tiedottaminen sekä säädösten valvonta.

Vaikutukset julkiseen talouteen: kuntataso korostuu

- Monipaikkaisuudella vaikutus kunnan veropohjaan kiinteistöveron kautta (pieni, ei laajennusmahdollisuutta).
- Välillisesti yhteisöveroissa (vähäinen).
- Vapaa-ajan monipaikkaisuus aiheuttaa kunnille palvelujen kysynnän lisääntymistä ja suuria vaihteluja vuoden kuluessa. Vaihtelu suurempi ongelma kuin palvelujen kysynnän kasvu; koskee teknistä tointa (rakennustarkastus), jätehuoltoa, ensihoitoa ja pelastuspalveluja. Lisäksi kysyntää väliaikaisille päivähoito-, varhaiskasvatus- ja koulupalveluille sekä kiireettömälle terveydenhuollolle ja sairaanhoidolle. *Joustokuntakokeilu?*
- Välillinen positiivinen vaikutus: vapaa-ajan asumisen terveyshyödyt.

Sosiaalinen kestävyys

Tarkastellaan

1. hyvinvoinnin toteutumisen,
  2. paikallisyhteisöjen yhteisöllisyyden, osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien, sekä
  3. yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden kautta.
1. Pitkät työmatka heikentävät hyvinvointia; kausityö voi lisätä epävarmuutta ja stressiä. Etätyö pääasiallisesti lisää hyvinvointia, mutta myös eristyneisyyttä.
  2. Pääosin positiivista (vapaa-ajan asuminen korostui), mutta lisää vaikutusmahdollisuuksia toivotaan kakkospaikkakunnalla. Kaksoiskuntalaisuus tai kevyempiä, mutta todellisia vaikutuskanavia?
  3. Etätyö- ja vapaa-ajan asumisen mahdollisuus eriarvoistavat; monipaikkaisuus hyödyttää nykyisellään enemmän hyväosaisia – jakamistalouden vahvistaminen?

Monipaikkaisuuden ympäristövaikutukset

- Monipaikkaisuudella on merkittäviä **ilmasto-vaikutuksia**; erityisesti liikkumisen ja asumisen energiankulutus
  - **Työmatkojen ilmastopäästöt** 1,2 Mt CO₂e /v (20 % koko kotimaan henkilöautosuoritteesta) -> joukkoliikenne
    - Etätöy aiheuttama päästöjen vähenemä suurimmillaan 0,125 Mt CO₂e/v (arvio vuodelle 2030, Metsäranta ym. 2021)
  - Vapaa-ajan asumisen ilmastopäästöt (karkea arvio)
    - **Matkat vapaa-ajan asunnoille** 0,3 – 0,4 Mt CO₂e /v + matkat muille kakkosasunnoille 0,2 Mt CO₂e /v (yhteensä **n. 10 % henkilöautosuoritteesta**) -> sähköautot ja biopolttoaineet
    - Vapaa-ajan asuntojen sähkönkulutuksen päästöt 0,2 – 0,3 Mt CO₂e /v (vapaa-ajan asumisen osuus koko asumisen energiankulutuksesta n. 2%)
    - Muu vapaa-ajan asuntoihin liittyvä kulutus (ml. hankinnat, asiointi, aktiviteetit) 0,2 – 0,3 Mt CO₂e /v
- Monipaikkaisuudella on myös **suoria vaikutuksia luontoon ja ympäristöön**
  - Vapaa-ajan asuminen vaikuttaa maankäyttöön ja infrastruktuuriin noin 2 300 km²:lla
    - **Lisää merkittävästi rakennettua aluetta** (1 400 km² = 14% kaikesta rakennetusta maasta)
    - Lisää päivittäisiin matkoihin käytetyn tie- ja katuverkon pituutta noin 180 m mökkiä kohti (vastaa 900 km²)
  - Vapaa-ajan asumisella on paikallisia vaikutuksia myös
    - Luonnon monimuotoisuuteen, vesistöihin, ilmanlaatuun, maaperään, rantojen sulkeutumiseen ja maisemaan
- Vapaa-ajan asumisella on myös **positiivisia ympäristövaikutuksia**
  - Luontosuhteen kehittyminen, tietoisuus ympäristön tilasta -> valmiudet luonnon ja ympäristön suojeluun

Alue- ja yhdyskuntarakennevaikutukset

- Monipaikkainen asuminen tasoittaa alueellisia eroja ja madaltaa kaupungistumisastetta (-3 %).
- Monipaikkaisen asumisen ja paikkariippumattoman työn vaikutukset vaihtelevat alueittain:
  - Suosituimmilla mökkialueilla alueella vietettyjen henkilövuosien määrä kasvaa kymmenillä prosenteilla.
  - Paikkariippumaton etätyö lisää päiväväestön määrää suurimpien kaupunkien ympäryskunnissa.
- Viikoittaiseen liikkumiseen perustuvat toiminnalliset alueet laajenevat erityisesti Etelä-Suomessa. Liikennevirrat sijoittuvat ja ajoittuvat toisin kuin päivittäiset matkat.
- Vapaa-ajan asutus sijoittuu hajanaisemmin kuin vakituinen asutus, esim. asiointimatkat pitempiä. Toisaalta mökkiläisten aiheuttama tavaroiden ja palvelusten kysyntä tukee maaseudun lähipalvelujen säilymistä.
- Vakituista väestöä menettävillä alueilla yhdyskuntarakenne ei useinkaan hajaudu, vaikka alueen osa-aikainen käyttö lisääntyy, koska vakituinen asutus keskittyy samaan aikaan taajamiin.
- Yhdyskuntarakenteen hajautuminen on mahdollista alueilla, joilla vapaa-ajan asutus lisääntyy nopeasti tai muuttuu laajamittaisesti ympärivuotiseksi asumiseksi.

Monipaikkaisuuden ohjauskeinot

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta
Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet

Monipaikkaisuuden ohjauskeinot

- Monipaikkaisuuteen suoraan vaikuttavia ohjauskeinoja on vain vähän.
- Monipaikkaisuuteen eniten vaikuttavat suorat ohjauskeinot liittyvät työntekoon
  - Pendelöinti ja etätyö: työmatkakuluvähennys & työhuonevähennys
  - Kausityölaki
- Vapaa-ajan monipaikkaisuutta ei edistetä tai rajoiteta siihen suunnitelluilla ohjauskeinoilla, vaan joillakin muihin tarkoituksiin suunnitelluilla ohjauskeinoilla on välillistä vaikutusta siihen

Työmatkakuluvähennys

- Tavoitteena edistää työvoiman liikkuvuutta kasvukeskusten ulkopuolella
- Kohdistuu erityisesti suurten kaupunkien kehyskuntiin
- Nykyisen järjestelmän hallinnollinen taakka on suuri ja valvonta haasteellista
- Ennustemallin mukaan työikäinen väestö painottuu yhä enemmän Etelä-Suomen kasvavien kaupunkien vaikutusalueelle. Täten myös työperäinen liikkuminen suurten kaupunkiseutujen välillä kasvaa.
- Työmatkakuluvähennyksen painotusta tulisi harkita siirrettäväksi pitkiin työmatkoihin, kun taas kaupunkialueilla tulisi tukea joukkoliikennettä.

Päätelmät ja suositukset

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta
Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet

Monipaikkaisuus ei ole yhtenäistä

- Monipaikkaisuus –termi sisältää useita erilaisia ilmiöitä, joilla on erilaisia ajureita, hidastavia tekijöitä, kohderyhmiä ja –alueita
- Osa monipaikkaisuuden ilmiöistä liittyy toisiinsa
- Monipaikkaisuuden sijaan on selkeämpää puhua alakäsitteillä (esim. etätyö, vapaa-ajan asuminen)
- Monipaikkaisuuden tarkastelu tulee tehdä alakäsitteiden tasolla

Monipaikkaisuuden tilastointia tulee kehittää

- Tilastot perustuvat ‘yksipaikkaisuuteen’
- Tilastoinnin haasteet
  - Tilastoja tuottavat ja hallinnoivat eri tahot
  - Tilastopuutteet
  - Tilastojen saatavuuden haasteellisuus
- Suositukset
  - Tilastoinnin keskittäminen Tilastokeskukselle
  - Mobiilidata-aineistojen kehittymisen seuranta ja käyttö

Monipaikkaisuus tulee huomioida palvelujen järjestämisessä

- Kausiväestö muuttaa palvelujen maantieteellistä kysyntää
  - Esim. Sote- ja pelastuspalvelut
- Lisätietoa tarvitaan:
  - Monipaikkaisuuden alueellinen tieto
  - Monipaikkaisuuden kustannukset hyvinvointialueilla
  - Ikääntyvän monipaikkaisen vapaa-ajan väestön vaikutukset palveluiden kysyntään ja palveluverkkoon
  - Monipaikkaisuuden aiheuttama paine julkisille palveluille: monipaikkaisuuspilotti

Monipaikkaisuuden kestävyyttä tulee parantaa

- Vapaa-ajan monipaikkaisuuden päästöt liittyvät erityisesti liikkumiseen ja energiaan
  - Vapaa-ajan asuntojen kestävien energiaratkaisujen ja energiatehokkuuden parantaminen
- Etätyön sosiaalisen kestävyysden tukeminen
  - Yhteisöllisten työtilojen perustaminen ja hyödyntäminen
- Työmatkakuluvähennyksen rakenteen muuttaminen painottamaan pitkiä työmatkoja ja kaupunkiseuduilla joukkoliikenteen tuki